

O'ZBEK MILLIY URF-ODATLARI VA DINIY MAROSIMLARINING BOLALAR TARBIYASIDAGI AHAMIYATI

Qodirova Odianxon Xayitboy qizi

Farg'ona davlat universiteti talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'zbek milliy urf-odatlar va diniy marosimlarining bolalar tarbiyasidagi o'rnini va ahamiyati tahlil qilingan. Maqolada oilada bolalar tarbiyasining milliy qadriyatlar asosida shakllanishi, oilaviy marosimlarning tarbiyaviy xususiyatlari, diniy qadriyatlarning axloqiy tarbiya vositasi sifatidagi roli, kattalarni hurmat qilish an'anasi, mehnat tarbiyasi, milliy bayramlar orqali milliy o'zlikni anglash, kitobxonlik an'anasi va mehmondo'stlik qadriyati kabi jihatlar o'rganilgan. Shuningdek, zamonaviy sharoitda an'anaviy qadriyatlarni saqlash va ularni zamonaviy tarbiya usullari bilan uyg'unlashtirish masalalari ko'rib chiqilgan. Maqolada o'zbek oilalarida milliy-diniy qadriyatlar asosida olib boriladigan tarbiyaning bolalarda ma'naviy barkamollik, milliy o'zlikni anglash, axloqiy fazilatlar shakllanishidagi muhim omil ekanligi ta'kidlangan. Zamonaviy globallashtirish sharoitida milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish orqali jamiyat barqarorligini ta'minlash masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: o'zbek milliy urf-odatlar, diniy marosimlar, bolalar tarbiyasi, oilaviy tarbiya, milliy qadriyatlar, axloqiy tarbiya, barkamol avlod, ma'naviy qadriyatlar.

O'zbek xalqi qadimiy va boy madaniy merosga ega bo'lib, bu meros avloddan-avlodga oila institutlari orqali uzatilib kelmoqda. Bugungi globallashtirish jarayonida milliy o'zlikni saqlash, an'anaviy qadriyatlarni yoshlar ongiga singdirish dolzarb masala bo'lib qolmoqda. O'zbek oilasida bolalar tarbiyasi azaldan milliy urf-odatlar va diniy marosimlar asosida amalga oshirilgan. Bu tarbiya usuli bolaning nafaqat ma'naviy olamini, balki uning jamiyatdagi o'rnini, axloqiy qadriyatlarini va kelajakdagi hayotiy yo'nalishlarini ham belgilab beradi. Ushbu maqolada o'zbek oilalarida bolalarni tarbiyalashda milliy urf-odatlar va diniy marosimlarning ahamiyati, ularning zamonaviy tarbiya tizimidagi o'rnini hamda kelajak avlodlar tarbiyasidagi ahamiyati haqida so'z yuritiladi.

Milliy qadriyatlar – shaxs shakllanishining poydevori

O'zbek oilalarida bolalar tarbiyasi milliy qadriyatlar poydevorida quriladi. Har bir urf-odat va marosim bolaga ma'lum bir ma'naviy qadriyatni singdirish vositasi bo'lib xizmat qiladi. Masalan, bola tug'ilgandan boshlab "Azón aytish", "Beshikka solish", "Aqiqa marosimi" kabi urf-odatlar orqali u jamiyatning bir qismi sifatida tan olinadi va unga nisbatan burch va mas'uliyatlar belgilanadi. Milliy qadriyatlarning

muhim jihati shundaki, ular orqali bola nafaqat o'z oilasi, balki butun millat tarixi va ma'naviy merosi bilan bog'lanadi. Bu esa bolada milliy o'zlikni anglash, tarixiy ildizlarni qadrlash hissini shakllantiradi. Aynan shu sababli o'zbek oilalarida bolalarga ota-bobolar tarixi, ularning jasorati va donishmandligini hikoya qilish an'anasi mavjud. Milliy qadriyatlar tizimida axloqiy me'yorlar alohida o'rin tutadi. "Odob", "andisha", "hayo", "oriyat" kabi tushunchalar milliy tarbiyaning asosini tashkil etadi. Bu tushunchalar diniy qadriyatlar bilan uyg'unlashib, bolaning axloqiy qiyofasini shakllantiradi. Natijada, bola jamiyatda qabul qilingan axloqiy me'yorlarga muvofiq yashashga o'rganadi.

Oilaviy marosimlarning tarbiyaviy ahamiyati

O'zbek oilalarida o'tkaziladigan marosimlar faqatgina an'ana sifatida emas, balki muhim tarbiyaviy vosita sifatida ham qaraladi. Har bir marosim bolaning hayotida alohida bosqich hisoblanadi va uning jamiyatdagi o'rni va mas'uliyatlarini belgilaydi. "Beshik to'yi" marosimi – chaqaloqning ijtimoiy maqomini belgilash, uni jamiyatning to'laqonli a'zosi sifatida tan olish ramzidir. Bu marosimda bolaga ism qo'yiladi, uning kelajagi uchun duolar qilinadi. Bola o'sib ulg'aygan sari "birinchi qadam", "soch oldi", "tish bayram" kabi urflar nishonlanadi. Bolaning 5-7 yoshida "Bismilloh aytish" va Qur'on o'qishni boshlash marosimi o'tkaziladi, bu orqali uning ma'naviy olami shakllantiriladi. O'g'il bolalarda "sunnat to'yi" marosimi – bolaning erkaklik olamiga qadam qo'yishi belgisi hisoblanadi. Bu marosim orqali bolaga erkaklik burch va mas'uliyatlari tushuntiriladi, u endi katta bo'lib qolganini anglaydi. Qiz bolalarga esa uy tutish, pazandachilik, tikish-bichish kabi ko'nikmalar yoshlikdan o'rgatiladi, ba'zan buning uchun maxsus "qiz oshi" marosimlari o'tkaziladi. Oilada o'tkaziladigan har bir marosim bolaga muayyan qadriyatlarni singdiradi, uni jamiyatga tayyorlaydi va milliy an'analar davomiyligini ta'minlaydi.

Diniy qadriyatlarning axloqiy tarbiya vositasi sifatida roli

O'zbek oilalarida islomiy qadriyatlar tarbiyaning ajralmas qismi hisoblanadi. Diniy tarbiya orqali bolalarga halol-harom tushunchalari, axloqiy me'yorlar, insonning hayotdagi vazifasi kabi muhim ma'naviy asoslar o'rgatiladi. Bolalarga yoshligidan diniy ibodatlarini o'rgatish orqali ularning ma'naviy dunyosi shakllantiriladi. Namoz, ro'za kabi ibodatlar bolaga intizom, irodani tarbiyalashga yordam beradi. Qur'on oyatlarini o'rganish, hadislarini bilish orqali bola axloqiy tamoyillarni o'zlashtiradi. Islomiy qadriyatlarda alohida ta'kidlanadigan ota-onani hurmat qilish, kattalarni e'zozlash, mehnatsevarlik, halollik, rostgo'ylik kabi fazilatlar o'zbek milliy tarbiyasining asosiy tayanch nuqtalari hisoblanadi. Diniy bayramlar – Ramazon va Qurbon hayitlari bolalarga saxovatlilik, mehr-muruvvat, jamoa bo'lib yashash tuyg'ularini singdiradi. Muhimi, diniy tarbiya bolani faqat marosimlarga o'rgatish emas, balki unga hayotning ma'nosini, ezgu amallarning ahamiyatini tushuntirish, yaxshilik va yomonlik o'rtasidagi farqni anglash ko'nikmalarini shakllantirishdir.

Kattalarni hurmat qilish – milliy tarbiyaning tamal toshi

O'zbek oilalarida bolalarga yoshligidan kattalarni hurmat qilish, ularning duosini olish o'rgatiladi. Bu an'ana bolada ierarxiya tushunchasini shakllantirishga va jamiyatda o'z o'rnini anglashga yordam beradi. Kattalarning duosi – bolaning kelajagi uchun muhim omil sifatida qaraladi. Shuning uchun bolalarga doimo kattalarga yaxshilik qilish, ularning ko'nglini olish, duosini olish o'rgatiladi. "Ota rozi – Xudo rozi" degan naql orqali bolalarga ota-onaga bo'lgan hurmat tuyg'usi singdiriladi. Kattalarni hurmat qilish an'anasi bolalarni o'z navbatida kelajakda ota-ona bo'lganda farzandlariga ham shu tarbiyani berishi uchun asos yaratadi. Bu esa avlodlar o'rtasidagi ma'naviy bog'liqlikni ta'minlaydi.

Mehnat tarbiyasi – o'zbek oilasining tayanchi

O'zbek oilalarida bolalarga yoshlikdan mehnat qilish, halol mehnat orqali kun ko'rish o'rgatiladi. O'g'il bolalar otasi bilan dalaga chiqib dehqonchilik, hunarmandchilik sirlarini o'rgansa, qiz bolalar onasidan pazandachilik, tikish-bichish, uy tutish ko'nikmalarini o'zlashtiradi. Mehnat tarbiyasi orqali bolada nafaqat kasbiy ko'nikmalar, balki mehnatsevarlik, mas'uliyat, qiyinchiliklarni yengish qobiliyati ham shakllanadi. "Hunar – hunardan unap" naqlida aytilganidek, o'zbek oilalarida bolalarga kamida bir hunarni o'rgatish an'anasi mavjud. Mehnat tarbiyasi bolaga kelajakda mustaqil hayot kechirish, oila boqish, jamiyatda o'z o'rnini topish imkonini beradi. Shu bilan birga, mehnat orqali ota-ona kasbini davom ettirish, oilaviy an'analarni saqlab qolish mumkin bo'ladi.

Milliy bayramlar orqali milliy o'zlikni anglash

O'zbek xalqining milliy bayramlari bolalarda milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirish vositasi bo'lib xizmat qiladi. Navro'z, hayit bayramlari, mahalladagi hasharlar, oilaviy marosimlar bolalarni milliy qadriyatlar bilan tanishtiradi. Bayramlarda bolalar maxsus liboslar kiyishi, milliy taomlar tayyorlashda ishtirok etishi, bayram marosimlarini o'tkazishda qatnashishi ularning milliy o'zligini anglashiga yordam beradi. Bayramlar davomida kattalarga hurmat ko'rsatish, mehmon kutish, sovg'alar ulashish kabi urf-odatlar bolalarda saxovatlilik, mehmondo'stlik kabi fazilatlarni tarbiyalaydi. Bayramlar bolalarga milliy an'analarni, urf-odatlar, milliy madaniyat namunalari bilan tanishish imkonini beradi. Bu esa ularning milliy o'zligini anglash, milliy g'ururini shakllantirish uchun muhim omil hisoblanadi.

Zamonaviy tarbiyada an'analarning o'rnini

Bugungi globallashuv davrida zamonaviy tarbiya usullari bilan an'anaviy qadriyatlarni uyg'unlashtirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy o'zbek oilalarida kompyuter texnologiyalari, internet, chet tillari kabi zamonaviy bilimlar bilan birga milliy qadriyatlar, urf-odatlar va diniy marosimlarni ham bolalarga singdirish zarur. Zamonaviy tarbiyada an'anaviy qadriyatlarni saqlash bolalarda milliy

o'zlikni yo'qotmaslik, ma'naviy inqirozga tushmaslik, g'arbona madaniyatning salbiy ta'sirlaridan himoyalaniish imkonini beradi. Shu bilan birga, zamonaviy bilimlar bolaning kelajakda raqobatbardosh mutaxassis bo'lib yetishishiga yordam beradi. Milliy qadriyatlar va zamonaviy tarbiya usullarini uyg'unlashtirish orqali barkamol avlodni tarbiyalash mumkin. Bunda ota-onaning roli alohida ahamiyatga ega. Ular farzandlariga zamonaviy bilimlar berish bilan birga, milliy qadriyatlarni ham singdirishlari lozim.

O'zbek oilalarida kitobxonlik an'anasi

O'zbek oilalarida kitobxonlik an'anasi qadimdan mavjud bo'lib, bu an'ana bolalarni ma'naviy jihatdan tarbiyalashda muhim rol o'ynaydi. Ota-bobolarimiz farzandlarga kitob o'qishni o'rgatish, ularni adabiyot bilan tanishtirish orqali ma'naviy dunyosini boyitganlar. An'anaviy o'zbek oilalarida kechqurunlari oila a'zolari to'planib, kattalari kitob o'qib berishi, hikoyalar aytib berishi odat bo'lgan. Bu orqali bolalar adabiyot, tarix, din, axloq haqida bilim olishgan. "Alpomish", "Go'ro'g'li" kabi xalq dostonlari, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi ulug' ajdodlar asarlari, diniy-axloqiy kitoblar bolalar tarbiyasida muhim manba bo'lib xizmat qilgan. Zamonaviy o'zbek oilalarida ham kitobxonlik an'anasini davom ettirish, bolalarga kitob o'qishni sevdirish muhim ahamiyatga ega. Bu orqali bolalarda nafaqat bilim, balki ma'naviy qadriyatlar ham shakllanadi.

Mehmondo'stlik qadriyati

O'zbek xalqi azaldan mehmondo'stligi bilan mashhur bo'lib, bu qadriyat oila tarbiyasining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bolalarga yoshlikdan mehmonni hurmat qilish, uni e'zozlash, saxiy bo'lish o'rgatiladi. Mehmondo'stlik orqali bolalarda saxovatlilik, ochiqko'ngillilik, insonparvarlik kabi fazilatlar shakllanadi. Ular mehmon kelganda dasturxon tuzash, mehmonni kutib olish, unga xizmat ko'rsatish ko'nikmalarini o'zlashtiradilar.

Mehmondo'stlik qadriyati orqali bolalar turli insonlar bilan muloqot qilish, ularni hurmat qilish, ijtimoiy munosabatlar madaniyatini o'rganadilar. Bu esa ularning kelajakda jamiyatda o'z o'rnini topish, insonlar bilan to'g'ri munosabat o'rnatish imkonini beradi.

Oilaviy tarbiyaning jamiyat barqarorligidagi o'rni

Oila – jamiyatning asosiy bo'g'ini hisoblanadi. Oilada to'g'ri tarbiya olgan bolalar kelajakda jamiyatning faol a'zolari, vatanparvar fuqarolar bo'lib yetishadilar. Shuning uchun, o'zbek oilalarida bolalar tarbiyasiga alohida e'tibor qaratiladi. Milliy urf-odatlar va diniy marosimlar asosida tarbiya olgan bolalar milliy qadriyatlarni qadrlaydilar, ularni keyingi avlodlarga yetkazadilar. Bu esa milliy o'zlikni saqlash, ma'naviy qadriyatlarni avloddan-avlodga uzatish imkonini beradi. Oilaviy tarbiya jamiyat barqarorligining garovidir. Oilada to'g'ri tarbiya olgan bolalar kelajakda

o'zlari ham to'g'ri tarbiya beradigan ota-onalar bo'lib yetishadilar. Bu esa avlodlar davomiyligini, milliy qadriyatlar barqarorligini ta'minlaydi.

Xulosa

O'zbek milliy urf-odatlari va diniy marosimlarining bolalar tarbiyasidagi ahamiyati beqiyosdir. Bu an'analar avloddan-avlodga o'tib, ming yillar davomida o'zbek xalqining ma'naviy qiyofasini, axloqiy qadriyatlarini shakllantirib kelmoqda. Bugungi globallashuv davrida ham milliy qadriyatlarni saqlash, ularni bolalar tarbiyasida qo'llash dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Zamonaviy bilimlar bilan milliy qadriyatlarni uyg'unlashtirgan holda bolalarni tarbiyalash orqali barkamol avlodni yetishtirish mumkin.

O'zbek milliy urf-odatlari va diniy marosimlarini o'rganish, ularni bolalar tarbiyasida qo'llash nafaqat oila, balki butun jamiyat uchun muhim ahamiyatga ega. Chunki milliy qadriyatlar asosida tarbiyalangan avlod o'z milliy o'zligini anglaydi, vatanini sevadi, milliy qadriyatlarni qadrlaydi va ularni kelajak avlodlarga yetkazadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch". – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Musurmonova O. "Oila ma'naviyati – milliy g'urur". – Toshkent: O'qituvchi, 2015.
3. G'oziev E. "Tarbiyashunoslik". – Toshkent: Universitet, 2010.
4. Jo'raev N. "Ma'naviy barkamollik asoslari". – Toshkent: Ma'naviyat, 2009.
5. Qodirov P. "Til va el". – Toshkent: G'afur G'ulom, 2010.
6. Hasanboev J. va boshqalar. "Pedagogika: Qisqacha izohli lug'at". – Toshkent: Fan, 2014.
7. Quronov M. "Milliy tarbiya". – Toshkent: Ma'naviyat, 2007.
8. Mavlonova R. va boshqalar. "Pedagogika". – Toshkent: O'qituvchi, 2013.